

Tone Ljubić

DOBREPOLJSKE LUTKE

Pri nas pripovedujejo, da je nekoč dobrépoljski katehet vprašal šolarčka, ki je bil prvič v šoli, koliko je Bogov. Jernejček iz Kompelj se je odrezal: »Od Kumpal pa do šule jih je ranku osem.« Seveda je gospod izprva osupnil, toda ko je pomislil, da pravijo tod »bog« ali pa »bogec« znamenju, se mu je le nasmejal in ga pohvalil, da bo dober računar, ko zna že sedaj tako lepo številiti. Pa niso »bogci« tako na gosto samo proti Kompeljam, povsod, po vsej dolini jih srečujemo. Najlepši je bojda tisti »bogec« na Planji ob poti proti Krki; eden najstarejših pa je razpadel predlanskim na stezi proti Laščam, nad Ponikovskimi Dulami. »Bogca« imajo tudi v vsaki hiši. Vsi dobrépoljski »bogci« so si zelo podobni; so nekako sodobno oblikovani. Potemtakem lahko mislimo, da so vsi nastali v omenjenem okolju, oziroma kraju. Res, če prebrskamo zapiske in poizvemo pri starih ljudeh, izvemo, da je bila včasih tod razvita rezbarska domača obrt. Še sedaj živijo nekateri poslednji predstavniki tistega časa: v Zagorici Vintarjev ata, ta je oče naših umetnikov Franceta in Toneta Kralja, stari Lovšek in eden izmed Anzlove žlahte mutcev. Anzlovi so bili trije mutci.

Najlepše je rezljal Štefek; njega sem videl še pred nekaj leti na videmskem Miklavževem semnju, kako je prodajal »bogce« in razkazoval umetnijo, v katero si vrgel dinarski novc, pa se je odprl pekel in so vrage plesali, sveti Anton pa je na vse pretege zvonil. Lepi so bili tudi Štefkovi konjički, posebnost pa soldat s harmoniko. Menda je nekaj te rezljarske krvi ostalo tudi v današnjih dobrépoljskih šolarjih, ki so pri ročnih delih zelo spretni. Seveda zaradi tega nagnjenja tudi večkrat trpijo šolske klopi, pa to ni samo dobrépoljska posebnost. Torej: razen navedenih ostankov nekdanje domače obrti in izdelovanja zobotrebecev ni ostalo ničesar. Že je izgledalo, da se bo ta spretnost pozabila in izgubila. Ali zgodilo se je drugače: gospodje, ki jim je mar dobrobit ljudstva, so začeli premišljevati in se ozirati po pokrajinah in deželah, kjer ljudje žive v podobnih prilikah kot pri nas. Zasnovali so naslednje smernice: 1. Poiščejo naj se igračkarski predmeti, glede katerih je naša država še vedno odvisna od uvoza iz tujine. 2. Našim izdelkom naj se da značilna oblika. 3. Rezbarska obrt naj na novo oživi med našimi ljudmi. Podobne smernice so si nadeli tudi Rib-

ničani. Da bi Dobrépoljci Ribničanom ne hodili v zelnik, so si izbrali izdelovanje lutk, oblečenih v jugoslovanske narodne noše, izdelovanje glavic za te lutke, in nekaterih lesenih igrač. Zato sta se za prvo stopnjo ustanovila na Vidmu v Dobrépoljah lutkarski tečaj in lesno-obrtni tečaj za izdelovanje igrač. Oba tečaja sta se mogla ustanoviti s pomočjo kraljevske banške uprave in drž. osrednjega zavoda za ženski obrt v Ljubljani. Iz njiju bodo izšli učenci in učenke, ki bodo nadaljevali pridobljeno znanje po naših domovih. Za učitelja so poslali gospodično Reziko, ki se je vseh lutkarskih umetnij naučila v Zagrebu, in našega znanega kiparja Franceta Repiča. On si je poglobil znanje na Saškem in Turinškem. Oba sta pridno poprijela in danes že za gotovo pričakujemo, da bo zacvetela na novo pomlajena domača obrt za igrače.

Poglejmo k našim lutkaricam in igračarjem. Ta šment ni kar si bodi; zahteva mnogo drobnega dela. Najprej je potrebna točna podoba lutke, ki jo hočemo izdelati. Kot sem že omenil, izdelujejo pri nas pretežno lutke v naših narodnih nošah, zato pri obisku tečaja najprej vidiš barvane podobe narodnih noš po Albertu Siču, Saši šantlju, starejše po Emilu Korytku, hrvatske in primorske po izdaji Jugoslovanske akademije v Zagrebu, iz drugih pokrajin pa po slikah

raznih umetnikov. Zraven pa je zbrana zaloga različnih vrst blaga, usnja, kožuhovine, bleščeče drobnjave, sukanca, pavolic raznih barv in še mnogo drugega. Ko je zbran ves material, izdelajo najprej trup za lutko. Dekleta sešijejo primerne mehove iz blaga in jih napolnijo z lesno volno. Ti mehovi so tako narejeni, da predstavljajo točno trup in ude. Na to prilepijo glavice. Večino glavic izdelujejo tudi v Dobrépoljah iz zmesi papirne lesnine, podsnovne krede in lima po glavicah, ki jih je zasnoval gospod Repič. O izdelovanju teh glavic omenjam le nakratko, da je najprej potreben kipec, ki natančno prikazuje glavico, iz kipca se naredi dvodelen kalup, v kalupa se stisne prej navedena zmes. Oba dela se potem morata utrditi in posušiti, nakar se prilegajoči deli zlepijo. Sledi pobarvanje glavice. Pri barvanju se poudarijo ubokline in gube, narišejo glavice in oči. Ko je s prilepljenjem glavice na trup pripravljeno vse telo, ga začnejo oblačiti. Vsak kos perila in obleke posnamejo po omenjenih slikah. Drobne okraske vezejo, nekatere tudi barvajo z vodnimi barvicami, gube na obleki zalikajo in spnejo, bleščeče okraske našijejo tako, da končno dobimo natančni posnetek narodne noše, ki jo je predstavljala izbrana slika. Pri tem seveda tudi ne pozabijo izdelati drobnih nogavic, šolnčkov, čevljev, škor-

njev, opank. Nazadnje nastopijo še »frizerke«. Vsaki glavicci prilepijo lase in jih primerno razmestijo; prav tako nekaterim lutkam nalepijo muštače. Medtem »klobučarice« že izdelajo klobučke, avbe, peče in drugačna pokrivala — tudi pušelcev ne manjka — in lutka je gotova. Poleg takšnih lutk izdelujejo tudi razne živali. Za nje niso potrebne posebne glavice, je pa zato treba mnogo več spretnosti.

Obiščimo še lesno-obrtni igračkarški tečaj. Tam so skrbni in uvidevni. Vedo, da opisane lutke izdelujejo vedno paroma, zato pa ni nič čudno, če si lutke na lepem zaželi napraviti »ohcet«. Le pogledjte jih, saj so že v svatovskih oblačilih! Nekateri so tudi že bolj moderni: želijo si avtomobilov, hočejo brzih vlakov, da se odpeljejo na ženitovanjsko popotovanje. Vsem je treba ugoditi. Ne samo to, za dom jih morajo tudi preskrbeti z različnimi konjički, kužki, mucami, zajčki, petelini, kokljami, piščeti. Ne manjka tudi Miki-miška. Vse to izdelujejo iz lesa: iz naše bukovine in javorovine. Še to izdelovanje si bežno oglejmo.

Izberejo 10 do 20 mm debele deske. Izgladijo jih in nanje narišejo izbrano podobo živali. To ročno izžagajo, nakar jo na vse načine likajo in gladijo, dokler ni leseni del popoln. Za tem pristopijo barvarji in nekatere dele primerno obarvajo po šablonah.

Barve, ki jih uporabljajo, so posebne vrste, nalašč prirejene za igrače. So trajne, bleščeče in nestrupene ter vzdržljive tako, da jih lahko tudi umivamo. Pri nekaterih igračah pustijo velike ploskve lesa v naravni barvi; tiste kose samo lakirajo. Večji del oči posnemajo z gumbastimi žeblički in koščki usnja. Tudi vajeti pri konjičkih so iz pravega usnja. Vse igrače pritrdijo na deščico in kolesca ali pa samo na kolesca. Ta stružijo na enostavnih stružnicah. Bolj spretni izstružijo tudi cele živalce, soldate, Miklavže. Za take izdelke pa je potrebno mnogo znanja in natančnosti. Ko je vse izdelano, hajdi v svet!

Že po tem kratkem opisu morete soditi, da je v vsako našo igračo vloženega dosti truda pa tudi precejšnji stroški. Vendar so te igrače zelo poceni. Le pomislite: za 10 dinarjev lahko kupite kar cel parček konjičev ali pa kokljo s piščeti vred in druge lepe stvarce. Kljub takšnim cenam, ki so čez 50 % nižje od onih, ki jih ponujajo tuje trgovine, si upamo Dobrépoljci s takšnim delom zaslužiti marsikateri dinar, ki bo olajšal našo bedo. Pa tudi gospodarstvu sploh hočemo pomagati, saj izkazuje pregled, da uvozimo letno v Slovenijo za 5 milijonov tujih lutk in igrač. Ta številka se mora znižati, zato sklenimo, da bo odslej na prvem mestu le naš domači izdelek. Svoji k svojim!

